

blju pomagao je antifašistički pokret, a nakon 1945. nastavio je rad na pedagoškom, društvenom i kulturnom planu u Zagrebu i Zadru. Na kulturnom polju Maštrović se istakao radom u Hrvatskom sokolskom društvu, Hrvatskom radiši, Klubu kulturno-prosvjetnih radnika "Juraj Baraković", Hrvatskom filološkom društvu i Zadarskoj reviji. U prilogu radu autor donosi bibliografiju Ljubomira Maštrovića.

Bibliobusna služba Koprivničko-križevačke županije (155-174) naslov je preglednog rada Vladimira Šadeka koji, uz kratki prikaz razvoja bibliobusnih službi u svijetu i na području Hrvatske, tematizira razvoj knjižničarstva i rad bibliobusne službe Koprivničko-križevačke županije tijekom dva i pol desetljeća njezina djelovanja. Koprivnički bibliobus je počeo voziti 1979. i bio je jedan od prvih takvih vozila na području Republike Hrvatske. Bibliobus je tijekom godina, unatoč tehničkim poteškoćama u radu, uspješno obavljao svoju kulturno-informacijsku ulogu te je naišao na veliki interes čitateljske publike. Sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća knjižnica i čitaonica "Fran Galović" u Koprivnici dobila je funkciju matične knjižnice za područje Koprivničko-križevačke županije pa je u sklopu reorganizacije rada i bibliobusna služba postala važna spona u povezivanju knjižnične mreže na području županije. Rad prate četiri tablice i tri priloga koji pregledno prikazuju neke segmente funkcioniranja koprivničke bibliobusne službe.

Hrvoje Petrić je u izvornom znanstvenom radu objavljenom na engleskom jeziku *A man and his environment, on the borders between Habsburg and Ottoman Empires; Podravina (the river Drava valley) at crossroads with multiple borders in early modern period (175-189)*, prikazao suodnos čovjeka i okoliša (kroz geografski položaj, klimatološke uvjete, demografsku situaciju i dr.) na granici habsburškog i osmanskog imperijalnog sustava na prostoru Podravnog višegrađa u ranom novom vijeku. Autor je pokazao kako je pograničnost, obilježena svojevrsnim 'vojnim pečatom', utjecala na život ljudi i okoliš na širem prostoru oko slobodnog i kraljevskoga grada te vojnokrajiske utvrde Koprivnice u razdoblju 16. i 17. st., kad je to područje bilo pogranično i s habsburške i s osmanske strane.

U drugom dijelu časopisa *Podravina* objavljen je niz prikaza i recenzija novijih časopisa i knjiga (191-209), a na kraju ovog broja *Podravine* donosi se obavijest o održavanju znanstvenog skupa "Braća Radić i razvitak seljačkog pokreta u Podravini" (Koprivnica, 13. studenoga 2004.) (209-210) i utemeljenju Društva za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju (Zagreb, 1. srpnja 2005.) (210-211).

Ivica Zvonar

Cahiers de civilisation médiévale, X^e-XIIe siècles (Zbornik srednjovjekovne civilizacije, X.-XII. st.), 47e année, Centre d'études supérieures de civilisation médiévale, Poitiers 2004., br. 185-188, 433 str. i 188b: Bibliographie, 182 str.

U ovom godištu *Zbornika* objavljeno je osam članaka, šest eseja, 107 prikaza i deset kratkih bilježaka. U dopunskoj Bibliografiji (188b) nalaze se indeks autora, dodatci prethodnim bibliografijama, popis periodike, kolektivnih radova te djela i članka zaprimljenih u Centru za više studije srednjovjekovne civilizacije. Evidentirano je 1670 naslova.

Nouer les fils de la réécriture: une visite interpolée au château du Graal (Povezati konce ponovnog pisanja: interpolirani posjet u dvorcu Graala) (3-15), rad je Annie Combesa. Pod interpolacijom autorica želi označiti oblik intertekstualnosti u kojoj prepisivači izvornika

Conte du Graal od Chrétien de Troyes u nekim verzijama "Nastavka" (dugačka ili kraća *Première continuation*) nastoje ne samo preuzeti dio izvornika (intertekstualnost) nego i razjasniti neke proturječnosti koje sadrži originalno djelo (interpolacija). Kad se umetne vlastiti stih, ili čak i scena tijekom prijepisa nekog izvornika, to se može raditi iz dva razloga: pojačati smisao i koheziju prvobitnog djela ili promijeniti tijek pripovijetke i njezinu logiku. Autorica se osvrće na prvi pristup i započinje rad objašnjavajući "dobrodošlu interpolaciju", potom navodi citate iz izvornika i umetnute stihove u "Reminiscencije priči o Graalu". U trećem poglavlju, "Intertekstualna varijanta", autorica produbljuje svoju raščlambu na neke uže primjere dopune teksta, a nadalje se osvrnula na primjer prepisivanja i izmjena scene povorke. U posljednjem poglavlju, "Gotovo savršena intervencija", autorica tumači dobre i manje uspjele pokušaje prepisivača da doda izvorniku na snazi i koherenciji. U obliku sintetičkih tablica, autorica prikazuje odlomke i epizode koje su uspoređene te popis svih rukopisa *Conte du Graal* i mjesta njihove pohrane.

Julie Enckell Julliard u članku *Santa Maria Nova (Santa Francesca Romana) ou la navicula d'Alexandre III* (Santa Maria Nova /Santa Francesca Romana/ ili navicula Aleksandra III.) (17-35) provodi ikonografsku analizu apsidalnog mozaika te rimske crkve koju papa Aleksandar III. posvećuje 1161. nakon povratka iz Francuske u Rim u tijeku papinske shizme (od 1159.). Međutim, Aleksandar III. nanovo bježi te se ikonografski program ukrašavanja crkve koji je naručio, započinje ostvariti tek u godinama 1165. do 1167. kad papa trajnije boravi u svom sjedištu, a pod utjecajem ukrašavanja crkve Santa Maria in Trastevere iz 1164., koje je naručio protupapa Vid iz Cremona. Uz priloženih šesnaest slika, preuzetih što iz crkava Santa Maria Nova, Santa Maria in Trastevere, što iz drugih crkava ili iluminacija, autorica zaključuje da je prikaz sva četiri apostola na apsidalnom mozaiku aluzija na scenu čudnog ribolova, jedinu scenu u kojoj su svi zajedno te na oluju, nakon koje Isus ulazi u Petrovu barku (*navicula*) – koju su crkveni oci protumačili kao simbol Crkve, a ulovljene ribe simbol okupljanja vjernika – pomoću koje je Aleksandar III. htio, preko tog dogmatskoga ikonografskog programa, potvrditi svoj položaj jedinoga pravog pape, pastira vjernika poput Petra u njegovoj lađi. Time se objašnjava atipičnost ikonografije crkve Santa Maria Nova.

La Bible du roi: L'histoire de Job dans les Bibles moralisées et les vitraux de la Sainte-Chapelle (Kraljevska biblija: Priča o Jobu prema moraliziranoj Bibliji i vitraji iz Sainte-Chapelle) rad je Yves Christe (113-126) u kojemu autor proučava cikluse Joba u tri moralizirane Biblije (tekstualan dio) i u vitrajima širokog prozora D u Sainte-Chapelle u Parizu (ikonografski dio), nastale u razdoblju između 1220. i 1248. godine. Autor uspoređuje sličnosti u prikazivanju Jobova života u više latinskih biblijskih kodeksa, navodeći pritom brojne citate i primjere. Zaključuje da nema bitnih razlika u pripovijedanju Jobove zgrade. Naprotiv, u vitrajima Sainte-Chapellea uočavaju se nove interpretacije, odnosno uvođenje apokrifnih elementa iz *Testamentum Jobi*, koje se također mogu pronaći na nekim primjercima romaničke skulpture iz južnih dijelova Europe ili na bizantskim i italo-bizantskim minijaturama. Stoga je kompozicija vitraja kapele u Parizu novi pristup čitanja moralizirane Biblije kroz prizmu tzv. Jobove oporuke i latinskih i bizantskih utjecaja. Tekst je popraćen s dvanaest ilustracija.

U radu *Translatio studii et déluge. La légende des colonnes de marbre et de brique* (*Translatio studii* i potop. Legenda o mramornim i ciglenim stupovima), (127-151) autor Jean-Marie Fritz proučava percepciju prijenosa znanja (*translatio studii*) od vremena Josipa Flavija do

kompilacija antičke povijesti XIV. stoljeća, utemeljenu na parabiblijskoj legendi o pretpotopnim stupovima. Prema toj legendi, zbog Adamova proročanstva da će se desiti dvostruki potop od vode i vatre, Sethovi potomci, koji su otkrili astronomiju, odlučili su uklesati sve svoje znanje na dva stupa (od mramora i od cigle) kako njihova znanost ne bi propala. U srednjem vijeku ta legenda ima jaki utjecaj na latinske autore kao i na one koji pišu na narodnim jezicima, jer se učenjaci poistovjećuju sa strahom od prekida slijeda i nestanka naslijeđenog znanja. Postoji i drugi strah: od iskrivljenog prijenosa koji bi, naprotiv, mogao iskvariti pročišćavajući učinak potopa.

O čari književne novotarije piše Anne Darmstätter u radu *Le charme de la nouveauté ou le Jeu de la Feuillée d'Adam de la Halle*, (Draži novine ili *Igrokaz o Lišču Adama de la Hallea*) (229-248). Autorica obrađuje atipično djelo *Jeu de la Feuillée* Adama de la Hallea, truvera iz XIII. stoljeća, u kontekstu crkvene ideologije pri pisanju vjerskoga kazališnog komada. Obradujući odlomke iz tri dijela igrokaza, i citirajući glavne protagoniste, autorica uočava dosta profanah čimbenika koji se odvajaju od tradicionalnog načina onodobnog pisanja predstave. Pjesnik se odvaja od čisto crkvenih načina prikazivanja stvarnosti, umetnuvši i kritike crkvenih šablona i njezinih predstavnika te novi pogled na svakodnevnu zbilju i ulogu žena. Međutim, djelo je bilo previše ispred svog vremena i nije imalo odjeka. Sljedeći primjer profanog kazališta pojavljuje se tek krajem XIV. stoljeća.

La mémoire d'un duc dans un écrin de pierre: le tombeau de Guy Geoffroy à Saint-Jean-de-Montierneuf de Poitiers (Sjećanje na jednog vojvodu u kamenom oklopu: grobnica Guya Geoffroya u Saint-Jean-de-Montierneuf iz Poitiersa) (249-270) rad je Cécile Trefforta. U dva poglavlja (*Montierneuf, osnutak spomenika; Grobnica i njezin kameni oklop*), autorica razotkriva sudbinu grobnice jednog od osnivača samostana Montierneuf iz XII. stoljeća, sve do 1822., u svjetlu onodobnoga političkog okružja i sfera interesa. Sve do prvih dana Francuske revolucije, održavala se godišnja proslava osnivača samostana, usredotočena oko postojanja grobnice vojvode Vilima IX. (iz 1125.) i njegova sina Vilima X. Tulužanina (iz 1126.) i natpisa koji ih navode kao dobročinitelje i darovatelje samostana. Djelomice uništena i skrivena u temeljima crkve i samostana, grobnica je nanovo razotkrivena 1822. povodom restauracijskih radova te ondašnji opat dobiva punu podršku kralja Karla X. koji procjenjuje postojanje tog svjedoka vremena kao potvrdu o legitimitetu njegove vladavine. S ostavkom kralja 1830. obnovljena grobnica nanovo pada u zaborav jer gubi svoju simboliku. Radu su priloženi natpis posvećenja oltara iz 1096., nacrt pretpostavljenog izgleda grobnice, detalj kiparskog djela iz 1822., nacrt arhitektonskog razvoja crkve, slike i detalji iz crkve i crtež pokojnika Guya Geofroya iz 1086. godine.

Pour une redéfinition de la croisade (Za ponovnu definiciju križarskog rata) (329-349) rad je Jeana Floryja. U historiografiji se pri definiranju pojma "križarski rat" suprotstavljaju dvije struje medievista: jedni su "tradicionalisti", koji se zalažu da se termin odnosi samo na ekspedicije koje je poticao papa protiv muslimana u Svetoj zemlji, a drugi su "pluralisti" – u posljednje doba u većini – koji se zalažu da termin obuhvaća sve vojne pohode koje je potaknuo papa protiv crkvenih neprijatelja, a s kojima su bile povezane i indulgencije (od Urbana II.). Nastojanje autora je stoga iznijeti argumente jednih i drugih te na temelju toga predložiti novi kompromisni pogled na definiciju "križarskog rata". Članak je ovako sastavljen: Uvod; Višestruke sastavnice ideje križarskog rata; Prethodne definicije; Prvi koraci za novu definiciju križarskog rata (1. križarski rat je sveti rat; 2. križarski rat je više od

svetog rata); Zaključak. Zaključno, autor je predložio sljedeću definiciju: "Križarski je rat sveti rat sa svrhom ponovnog preuzimanja svetih mjesta u Jeruzalema od strane kršćana".

Iz područja povijest umjetnosti objavljen je i rad autorice Natache Piano *Les mosaïques de Santa Maria Nova à Rome au regard du mausolée de Saint-Junien. Les liens entre épigraphie et liturgie* (Mozaici Santa-Maria Nove u Rimu kroz pogled na mauzolej Saint-Junien. Veze između epigrafike i liturgije) (351-370). Autorica razmatra primjere ikonografskih prikaza Djevice s djetetom iz crkve Santa Maria Nova (1161.), Santa Cecilia in Trastavere (IX. stoljeće), Saint-Junien (1175.-1200.) i drugih te uspoređuje uklesane natpise na pojedinim dijelovima mozaika s citatima iz Evanđelja, kako bi povezala prikaz Djevice s djetetom okružene s četiri Živa iz Apokalipse s rimskom božićnom liturgijom i time zaključila da takav prikaz stavlja Mariju u svjetlu *Maiestas Mariae*, s univerzalnim teološkim značenjem. Radu je priloženo osam ilustracija.

Svaki broj osim članaka sadrži i rubriku *Mélanges*. U prvom iz niza tih radova autor Laurent Jégou obrađuje temu *L'évêque entre autorité sacrée et exercice du pouvoir. L'exemple de Gérard de Cambrai (1012-1051)* (Biskup između sakralnog autoriteta i vršenja moći. Primjer Gérarda de Cambraia /1012.-1051./) (37-55). Od kasne antike vladari Rimskog Carstva povjeravaju predstavnicima Crkve sve više upraviteljskih i svjetovnih zadaća na područjima pod njihovom vlašću. To doseže kulminaciju u XI. stoljeću kad biskupi Carstva stječu najvišu političku moć (*potestas*), dok su istovremeno nosioci sakralne moći (*auctoritas*) te tako objedinjuju i državnu (svjetovnu) i crkvenu vlast, što im je donijelo zastrašujuću moć u opreci s njihovom prvobitnom službom, isključivo posvećenoj pastoralnoj djelatnosti. Autor stoga analizira slučaj Gérarda de Cambraia koji je ne samo dugo bio u službi (trideset devet godina) nego je, suočavajući se s moralnim dvojabama i propadanjem slike biskupa kao svetog čovjeka, nastojao vratiti ugled biskupske službe i pojačati biskupsku *auctoritas*.

U istoj je rubrici objavljen i rad Pierrea Beca, *Prétroubadoursque ou paratroubadoursque? Un antécédent médiéval d'un motif de chanson folklorique Si j'étais une hirondelle...* (Predtrubadurski ili paratrubadurski? Srednjovjekovni prethodnik jednog motiva folklorne pjesme *Kad bih bio lastavica...*) (153-162). Dajući različite odlomke teksta pisane na narodnim romanskim jezicima i na staronjemačkom, autor provodi lingvističku raščlambu raznih inačica pjesničkog motiva o mladiću koji sanja da je lastavica kako bi sletio na njedra svoje drage, uključujući fonografiju, morfologiju i način stvaranja rime. Makar je osnovni tekst i jezik, koji smješta u približno XI. stoljeće, teško shvatiti u originalnom obliku, autor smatra da je izvornik nastao prije trubadurske lirike, a motiv mladića s lastavicom produžio se sve do današnjih dana u obliku folklornih pjesma.

À propos de quelques Hispani (U vezi s nekim *Hispancima*), autora Xaviera Gillarda i Philippea Sénaca, (163-169) razmatra podrijetlo i sastav skupine izbjeglica iz Španjolske koji su prebjegli pred arapsko-muslimanskim osvajanjem. U prvom dijelu, *Povelja iz 812.*, autor u izvornom obliku i prijevodu na francuski daje povelju Karla Velikog iz 812. kojom car osigura izbjeglicama prostor za život i oslobođenje od poreznih obveza lokalnih gospodara. U drugom dijelu, *Identitet Hispanaca*, temeljem nabiranja imena *Hispanaca* iz povelje, autori donose zaključak da skupina izbjeglica nije bila homogena nego je ujedinila ljude različitog podrijetla: od njih 42, 39 su germanskog i latinskog podrijetla. U posljednjem djelu, *Muslimanske izbjeglice?* spomenuta su dva muslimana od kojih je jedan identificiran kao guverner Barcelone koji se svojedobno zalagao za približavanje karolinškom carstvu. U kasnijem

razdoblju se ta skupina, i sljedeće koje bježe pred muslimanskom najezdom, asimilira u području njihova naseljavanja, ali autori zaključuju da su potrebna dodatna istraživanja, pogotovo o skupini zvanj *Hispani minores*.

U istoj je rubrici objavljen i kratki rad *Sur le dernier épisode du Tristan de Béroul* (O posljednoj epizodi Béroulova *Tristana*) (271-277) Jacquesa Chocheyrasa. U radu se iznosi 55 stihova (stihovi 4267-4322) iz pjesme o Tristanu, od kojih jedan segment (stihovi 4285-4294) zbunjuje romaniste i medieviste jer ne odgovara slijedu pripovijetke. Provodeći sadržajnu i sintaktičku analizu citiranog odlomka, uz pomoć drugih segmenata pjesme, detalja priče i usporedbe sličnih tematskih pjesma Béroulovih suvremenika autor predlaže rješenje. Prema njemu, dvojbene stihove treba premjestiti nešto dalje te se tada dobiva logičan slijed događaja.

Članak iz područja povijesti umjetnosti, *Production et réception d'influence: le cas de l' "atelier" de Bernard Guilduin à Saint-Sernin de Toulouse* (Proizvodnja i preuzimanje utjecaja: slučaj "radionice" Bernarda Guilduina u Saint-Serninu u Toulouseu) (279-292) autorice Valérie Yvonnet-Nouviale, podijeljen je na tri poglavlja: I. *Proizvodnja "radionice" Bernarda Gilduina u Toulouseu* (1. Stol oltara; 2. Ploče ophodišta; 3. Zaglavci i abaci); II. *Kiparstvo klastara iz Moissaca i radionica Bernarda Gilduina* (1. Abaci; 2. Ploče; 3. Kako pristupiti odnosima između dva gradilišta?); III. *Zgrade s dvostrukim utjecajem* (1. Saint-Caprais iz Agena; 2. Oltarski stol kod Saint-Alain iz Lavaura; 3. Zaglavci Saint-Rustice), a u tekst je umetnuto osam slika ukrasnih detalja kao prilog. Razmotrivši razne kiparske elemente crkava smještenih na različitim lokacijama jugozapadne Francuske, autorica uočava trajni utjecaj kiparske radionice Bernarda Gilduina pri ukrašavanju biljnim motivima, dok zaključuje da se za ostale kiparske izražaje prvobitni utjecaj gubi pred novim pristupima kiparstva nakon prvog desetljeća XII. stoljeća.

Claudio Galderisi u radu *'Amor, ch'a nullo amato amar perdona'. Le dernier livre de Michel Zink: une archéologie chrétienne de la poésie médiévale ('Amor, ch'a nullo amato amar perdona')*. Posljednja knjiga Michela Zinka: kršćanska arheologija o srednjovjekovnom pjesništvu (371-376) donosi razrađeni prikaz knjige Michela Zinka *Poesie et conversion au Moyen Age* (Pjesništvo i obraćenje u srednjem vijeku) (PUF, Pariz 2003., 342 str.) i predlaže da se moderna znanost vraća "putem poniznosti" srednjovjekovnog pjesništva kako bi se brojni tekstovi, koji su izražaj srednjovjekovne vjerske estetike, čitali u novom svjetlu.

Sabine Florence Fabijanec